

ХАҢЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Саха асчыта Иннокентий Тарбахов 65 сааһа

КУЛИНАРНАЙ ИСКУССТВО ФЕСТИВАЛА

И.И. Тарбахов Уус-Майа делегациятынан

Кулун тутар 13 күнүтэр Чурапчы салиэнньэтигэр "Симир" остолобуойга сахалар кизин туттар асчыт Иннокентий Иннокентьевич Тарбахов 65 сааһыгар анааллаах илин энэр улуустарга Кулинарнай искусство фестивала ыытылынна.

Фестивальга Чурапчы, Амма, Мэнэ-Хангалаас, Таатта, Уус-Майа, Томпо улуустарыттан кыттынылар. Манньа дьаһаллар Мирнэй, Дьокуускай куораттарга эмиз ыытылыбыттар. Ас быыстапкалар улуустар потребобществоларын тэриэтэлэрэ, остолобуойдар, кафелар, кондитерскай сыахтар, индивидуальнай предпринимателлэр тэриэтэлэрэ, биридчилээн асчыттар бэйэлэрин ас-үөл салаатыгар бородууксууларын туруордулар.

Биһиги Бужамал Ашимовна Курбанова гамбургер, чебурек, чугук, самса, бешбармак, оромо курдук бэйэтин национальнай булүүдэлэрин астаан арылбыт. Бу быыстапкатан көрдөхкө, аһы-үөлү тутсаран оноруу, тас көсүүтүтүр болломтону уруу улаханнак кыаллыбыт. Биртэн бэйэр үчүгэй астартан дьон-сэргэ Чурапчы улуунун "Симир" остолобуой баһыстан булүүдэлэрин, Уус-Майаттан индивидуальнай предприниматель Татьяна Пегашкина тортаран, Амма улуунан "Партнер" ПО бэйэ разрядтаах повара Зоя Кирилловна "Дюсий гусь фаршированный" булүүдтүн, Чурапчытаагы "Маарыкчаан" ПО кондитерскай сырын онорууларын, о.д.а. сэрэтиилэр.

Быыстапка кыттылаахтарын ортолугар эдэр кинини көрсөмүн ыытылаастым. Чурапчы нэһилиэтин дьаһалтатын бухгалтер Николай Дьячковский дьон-сэргэ. Ас астааһыгар үһүс кыластан сыстыбыт. Баһыстан ийэттэр көмөлөһөн өннөрү астары буһарар буолбут. Кэлин сайдан бэйэ сөбүлэһэстэр ийэлээбит, ийэлээбиттэр мөдүн дьарыгырар буолбут. Бу быыстапкага эмескэй тортары, фаршированной куһу, куурусса эһиги рулет, сыаһаа кутан формаламмыт дьарыааны, иккис көрүнүк коктейли, бурдук астары туруортабыт. Индивидуальнай предприниматель П.А.Архипов повара В.А.Дюстриева, И.И.Пестрякова 20-тэн тахса булүүдлүн арылбыттар. Ийэ кремиэх "Заварной" торт, быартан оноруллубут рулет, "Мясо по-чуралтовски" булүүдэ дьон-сэргэ болломтотун тарылар.

Түмүгү таһаарыа 7 ийэттэн састааптаах дуулуур субэ үлэстэ. Барыта 28 асчыт кытты-быттыттан фестиваль кыайылаахтара быһаарыллылар. Уопсай түмүккө кыайылааһынан "Симир" остолобуой (сэб. К.В.Городецкая) кыайылааһынан таарыста. И.И.Тарбахов анал биригидинэн "Симир" остолобуой 5-с разрядтаах повара А.И.Коркина наараадаланна. "Бастыг кондитер" аят "Маарыкчаан" ПО кондитерскай сырын 4-с разрядтаах повара Н.И.Сергеева интэриһинэ. "Урдук уус-уран үлэ" номинация Ф.В.Олесова (Томпо), М.П.Борисова (Тонгүлү), "Бастыг повар" номинация З.М.Кирилова (Амма), "Саха аһын

сиэрин-туомун тутуһу" номинация Т.В.Пегашкина (Уус-Майа), "Бастыг темалаах остуол" Г.Е.Шараборина (Таатта) туттарылынылар.

Алексей СЛЕПЦОВ

Николай Дьячковский

И.И.Пестрякова, В.А.Дюстриева

Норуот педагогиката

НОРУОТ ИТЭР КҮҮҔЭ - КИҤИТИЙИ ТӨРДӨ

С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар (директор Т.В.Павлова) төрөппүт, ор, учуутал биригидини омордохон үлэлир. Манна төһүү күүһүнэн "Сирдэһит" дьон ааттаах норуот педагогикатын ассоциацията (предс. П.И.Попова) буолар.

Ассоциация үлэтин хас да хайысханын садалабыт. Биир сүрүн хайысхатын "Бал олоһо-дьаһага" - бал итэр кыһага дьон дьон көргөн педагогикатын үөрэтин буолар. Иккиннэ, норуот үтүө үтэстэригэр, сирдэһит-туомтар иттиги ньымаларын сөптөөхтүк туттан дьон көргөн туттаах дьон орооллара үрдүкүнүгэр үтүө сыраларын ууран үлэлиилэр. Холбоор, манна чилиэтинэринэн үөрэх туйгуннара Е.В.Сидорова, С.И.Еремеева, М.Д.Габашева, М.А.Борисова, Т.К.Матвеева бэйэлэрэ туһунан суолтаах-иктээх үлэни ыыталлар. Биир сүрүн хайысханын норуот педагогикатын биһиги турутун үөрөтө, чинчийи буолар. Мытан сирдэһит "Күбэйи" ийэлэр, эбэһит кулуунтара, "Тирэх" аралар ассоциациялара утуһаахтык үлэлир. Сүрүн сыаллара - дьон көргөн педагогикатын ис дьонун бал олоһо-дьаһага быһаарарын төрөппүттэргэ, эдэр кыла таргыты, сырдатты. Ол иһин оскуола-орто оскуола, аһа, оро биир сыаллаах, итэригистэх дьаһалта, күрэххэ, конкурска кыттар усулдуулары тэрийи төрөүтлээх. Бүкүмүтэ "Норуот итэр күүһэ - кини-тийи-

ин төрдө" дьон ааттаах конференция буолан ааста. Манна улуус оскуола-орто оскуола, уһууһа-нырыттан калан кыттылы ылан бардылар. Ордук тархыһаахтык Хадаар орто оскуола (директор А.М.Иванов), Чурапчы 2 №-дээх оскуола (директор М.В.Дьячковский), Болтоно орто оскуола (директор З.Е.Борон), Дьин орто агрооскуола (директор А.А.Сергеев), "Тулукучаан" уһууһа (сэб. Т.И.Ефремова), Төлөй нэһилиэтин уһууһа (сэб. З.Д.Дьячковская), Хадаар нэһилиэтин "Мичээр" уһууһа (сэб. А.А.Андросова) уонна олохтоох оскуола кыттылы ылылар. Ордук кини кэпсэтин аһа ороолун проблематыгар таарыста. "Итэр, өйдөтөр үлэ аһа тыһаах, чарыхай холобурдарыгар олохторун ыытылаах көрүгүтүт", - дьир секция салайааччыта Александр Лукин. Биһиги кэмгэ ордук сыһымтык турар дьон көргөн тыһаа болууһа албах төрөппүт, учуутал дууһатын хаарыда. Бары саналарын этэн, ырыттыһан, дьон көргөн педагогикатыгар ороно кыра саастан итэн таһаары суолтааһын эһиги. Бүтүн оскуола итэр-үөрөтөр илгилит кэнэс олохтот уруулун тутуһааһын билэбит. Оччотугар кэлэр кэскилбит, сайдыбыт, омок быһыытынан сирдэһибит хайдах ыһагы таһаарабыттан, ол эбэтэр бэйэбиттэн тутулукутаах.

Екатерина ЕГОРОВА

Уһууһа олоһо

СҮРҮН ХАЙЫСХАЛАРГА СЕМИНАР

Болтоно уһууһа 2005 сытан итэр-үөрөтөр үлэтин ис хоһоонунан, баар усулдууларга сеп түбэһинирин ороно көрө эйгэтигэр, эти-хааны чэбдиригитэ дьонун ылан үлэтин олоһор.

Кулун тутар 11 күнүтэр уһууһа талан ыһыт хайысхаларын олоххо киллэригитин сырдатар улуус итэччилэригэр семинар ыһыт. 35 педагог кыттылы ылы.

Уһууһа 1-кы категориялаах итэччилэрэ Ирина Афанасьевна Павлова кыра саастаах оролорто бодоруһуута, Едогойи Ильяновна Иванова улахан бөлөх оролортор хайысханы быһаара үөрөһүгэ аһаан дьарыгын фрагментин, музыкальнай салайааччы Раиса Иннокентьевна Борисова музыкалы итэти ырыа характерын быһаарыа дьарык, куруһуок үлэтигэр маастар-кылаас, физкультурнай инструктор Светлана Константиновна Березова "Муорага аһаан" дьон физкультурнай дьарыгы, ортос турутун уһууһаар, туттаах органары бөрөгөтөр, сөпкө тыһаа үөрөнөр эритмическэй гимнастиканы көрдөрдүлэр.

Методист Наталья Степановна Слепцова талан ыһыт хайысханы олоххо киллэригэ үлэ хайлах быһаанаах, системалаах барытыгар тохтоото. Итэччилэргэ анаан дьарыгы ырытыа, бэйэ үлэтин түмүгүтэ, сырдаттыла, сыһаанаһынга тирэх схемалары оролортуу уопут быһыытынан таргыта.

Семинар кыттылаахтара дьарыктарга сайаа техникалык средстволары төрөстөөхтүк туһаналларын, эти-хааны чэбдиригит дьарыкка эритмическэй гимнастика, "заербатика" курдук санаа ньымалар кыһааһын, көрө эйгэтин куруһуола, дьарыгар музыкальнай грамотность табатык туруоруллан ыһытылыбытын бэйэстэтилэр.

Анна СЛЕПЦОВА

РФ үөрэтигитин туйгуна,

"Учууталлар учууталлара" бэйэ хаһаайына.

Санаабын этэбин

История кэспиринэн, үөрэх этиитинэн арыгы араас норуоттарга ас буолан туһаныл-
лыбыта быдан үйөттөн садаламмыт. Арыгы тула үйэлэр тухары элбэх сокуоннар, ыйаах-
тар, атыы-тутуу быраабылалара уонна да атын дыһаллар ыһыллан кэлэхтэра. Бу
"аһыы утах" киһи аймахха атылланнабына, ас аатыгтан ааһан, дыаат оруолун толорорун
бары бэркэ билэбит, улуу учуонайдарбыт да суруйан элэ-была тылларын хаалларан ту-
раллар.

АРЫГЫ АТЫЛТЫН БЭРЭЭДЭКТИЭХХЭ

Бу темага, эргэн эйэлэлэр өр сылларга үлэлээн кэлбит күйүн буоламмын, санаам элбэх. Олортоон биэри этиэри баарыыллар. Арыгыны төгү-хорө, кыра сыанага атыылаатахха, эбиитин хаачыстыбатын көрбөтөххө, бу астан ылар охсуубут улаатан иһэрэ кистэл буолбатах. Арыгы атыылааһына хайаан да бөрөздөктөөх буолуохтаах. Ити биэр Оттон олох атыыламмат буоллаһына хайдарый? Били сэмээскэй быһаас саана "улахан бобу" буолбутутар дын хайдах этэй? Була сатаан арааска тийэллэрэ. Онон арыгы ас быһылытын баар буоларо олох ирдэбилэ диирбит оруннаах буолара буолуо. Манна боппурус атыылыыр быраабылалары тутуһууга уоһа атыыланар сирдэри хааччахтааһынна турар. Бу ас культурнайдык туһанылларыгар, киини утары үлэ атын, үрдүк таһымнан барыахтааһар эмэс болдомто ууруллуон наада. Биир сиргэ атыыны бобон түөһү тугеулар сыһа. Манна, этэрс дьыл, өр сыллаах үрдүк таһымнаах үлэ барыан наада.

Вийниги удууска "грезай зона" дигэн ааттанар нэһиликтэр бааллар. Мырылага, Бахсыга, Мындаарайыга, Чакырга, Хайахсыга, Хадаарга арыты атыгытын бобон тураллар. Онун маарыһыгыга арыты атыһыаммат. Бу нэһиликтэр арыты атыгытын бобон "туочука" дигэн норуот ааттаабыт мөкү көстүүттэн биһигин эрайһизмалар. Көтөрөзөн түгүлэри-күлүстэри, бародига суох харчы эро эмсэһыгыгар үлэлэри "туочукалары" аны кыаһын саппат, буйуһбат, сөптөөх ыстараабынан мээрэлэбөт быһыы-майгы баара кийини олус ховаттор. Манна, спеку-он харага этэрээн, үнөүһүү суругулан буолуохтаах, аны тутуулан мээрэлэнигиз эон кыра курдук. Онун "туочукалара" өссө да үлэлэи туруохтара, аны бэйэ дьоно буолбакка тастан кэлэн "гастролаал" арыты атыһыла-ан баар дьон бааллара эон кыстал буолбатах. Ик-

хүнийн, бу нэгдлийнх нь хоно хэвчлэн хийгээр дүүнтэй саваастара үхсэн биеэр буудал. Ким Чуралчтайтан "командироваттан" хэлбэртэйгээр нэрлэвч сүүлчээр эхлүүлснийг тахаснаар эмгэг дунд биеэр, истэр. Онгон суулаах сүүлчээр арьстлаахын хоолойруудара тахса түрдэхтара.

Апы бу трезвай зоналарга мхэстэ суух аатыран кулууптарга, спортзалларга сыбаайбилар, үбүлүөйдөр ыйта мхэстэ-үстэ тэриллаллэр. Хомойуох иһин, бобуллубут арылы маһа кыраы-кыраытынан тардыллан турар. Бизер соһруу сытар нэһиллэх кулуубутар үбүлүөйгэ сылдан нитэриэһиргэстим. "Манньык тэрэһиннэр үтүөтэр дуо?" - диир. Онуоха итэһинэр ыйанан турар графиты көрдөрдүлэр. Графитк толору соһуһуттан бэрэһиэстим. Хата, оскуола дыһитигэр манньык сырааһынныыктары ыһпаттарыттан көһи хаһас дииһи үстэ сылдинир уоһа маһы төһөһүлэр.

“Трөвэй зоналарга” арыгы нийцэгэ сий биш тахса турар. Баяр онтон буулсуу дуу, сорох ман- ных нэһиллэктэр улуус күрэхтэһэллэртэр кэни- ки сылдыллара? Холобур, Бахсы 17 нэһиллэ- ктэн 17-с мээстэ, бал, тыа хаһаайыстыбатыгар 17- с мээстэр хаалбыта хомолтолоох. Аны Б. лугур нэһилиэгэ 15-с мээстэ буолбута эмнэ кинниэ то- тар. Арыгы суох сирлэр тыа хаһаайыстыбатын мээстэ буолаллара эмнэ өйдөмөт. Хадаар түмүккэ 14-с буолбута киннигэ албах толкуйдаа- кылэриэн сөп.

Манлык кыра ырытын өңгөн туран өтсөң
багарылар: арыгы атыштын бөрзидиктен, туочулалары
суох өңгөрүлөсө. Анардасты бобон, согон улактын

эххэ Сторду уелна үөрэй пропагандалан, үрдүк культураны олуктоом, наада буолларына итэҕили кылтта киллэрэй, бу кыһаран дьаллыны утары охсуһуохха. Дьон санаата сырдык, ыраас, бырааба хааччыхтаммаат буолларына арыылааһыны утары охсуһарга да чөлүкэй буолуна.

Г.С. ПЛАТОНОВ
ЭРГИЗЭН ҮЛЭЗ СПОРТ ВЕТЕРАНА

Доруобуйа харыстабыла

ПЕДИКУЛЕЗ

Педикулез, ол збэгэр быт кзин хаанынан аһыыр специфическэй паразитка ыстарыгыга буолар.

Бу ямарна тугулан билдрий? Быт ыстаабыт сирэ кыйыйар, кытарар, иһэр, бааһыар, устуган аллергияр кубулуйуон сөп. Тарбаанал бааһырдыбыт сирэ инфекция кириэринэ тириэ бааһырын сөп. Быт сууммат-тарааммат буолууттан, киртэх-тахтан үөскүүр.

Кишинэхи үс юэруун быт баара биллэр:

1. Киһи танаһыгар-сэбьгар, ордук танас сиигэр үөскүүр быт.
2. Киһи төбөтүтэр үөскүүр быт.

3. Лобковой, ол эбэтэр киһи этин кылгас түүлэригэр үөскүүр
быт.

Таңаска унна төбөү үскүүр быттар сыстыгынаах ыары-
лары таргатааччыларынан буолаллар. Ол эбэтэр маддыбыт
быттаах киһи атын киһиэхэ быты сыһмарын ааһан, ыарыны
кытта сыһыарман сөд.

Төбө быга ортотунан 27-30 күн олуорор. Бу кэм устата 38-120 сымыгыты сымыгытыан сөп. Был температура хамсырыын ту-дуйбат. +38 кыраадыкка суукка күрдүк буолан баран өлөр.

Тангас быта күннэ 10-на пийэ сымалыттыыр, ологун устата 200-300-ка тийэр сымалыттыан сөт. Сымалыттар 7-14 хонугунаан тэстэллэр. Тангас быта өртөгүнэн 34-46 күн олорор. +37 кыраа-дыны тулуйбат, онтон -13 кыраадыска 7 күн өлкөөк сылдыан сөт. Ууга икки хонук өлбөт.

Лөбөнөй быт олох хамсаабакка эрз биір сиргэ олодор. Төбө бытыналар ардыгы сымыттыыр. Бизр мй курдук олодор. Бу быт өссө киби хааныгар, кыламаньгар үөскүүн сөп. Киби этэйтэн түстүрүп 10-12 чааһыан өлөр.

Педикундэ оркула оролорулар, студентарга сыла түүртэн итэрлэе суох бэрэбиэркэлэниэхтэх. Ордук каникул кэнниттэн. Нэдиэлэ айы интерват, оркула итиллээччилэрэ, лаадыр ороло-ро керуллүөхтээхтар. Уһуһаан итиллээччилэрэ күн айы болжосотоо ылыллыахтаахтар. Тэрилтэ үлэһиттэрэ диспансеризация кэмигэр, балыһага сытааччылар кириээхтэрин иннина бэрэбиэркэни ааһахтаахтар.

Бэрэбэрлэгэж, хэвээр педикулёз таргаммыг билингвизм, тугатина СЭС-ээ биллэрлээхтэйх, ыраастаны ыттыллыг хатах. Осуула, ухуулан оруула булгучу тохотуулан, дэмлэригэр олоон эмтэглээхтэйх.

Баттары, лобогу "Леншил", "Нитилон", "Перфалон", "Сульфатон-У", "Бифстрин" дот лосонгарынан сөтсөтүт, 10-40 күнүүтэ.

Орон тагнахын, ис танахын 2 бэрхбүүнгийнх нь калцифиниронийн сода эвэтэр "Медиафокс-супер" суурадаһыныгтар 15 нүүтэ оргутагт. Икки өгүтүн (ордук синктэри) дүгтүүт. Бүт албах сиринэнь сымныгтаабыг буудлаһына, ор-
дугаһына 10 минуттаа сыйтаһа түнэмт.

Ф.Ф.ЯКОВЛЕВА.

профилактической кабинет ұлғайтса,

Эйгэ

Куйаар Үөрөдүн тарбатар "РА" бөлөх
Сага Үйз Илдьитин Чурапчы улуунун
"кулүүс дьонутар" уонна харчы эйбэттэр
үлэлиир дьонно ыттар.

"РА" бөлөх Күн Айылылартан уонна Учу-
уталартан ылбыт, суһал көмө сэрэтивилэ-
рин тириэрдэбит.

Планета бари күүлүс дьонноро уонна харчы эйгэллэр үлэллэр дьоннор охсууну ылар кэмнэрэ кэллэ. Кини тулуйбат улахан охсуута. Сардага дастабырыанньатын ылан уонна көмөҕө кыттан информация көрдүбөрүн огоствохха сөп.

"РА" бэлэххө учуулалтар 30 кинигэ информацийлангүһэрдилэр. Бу кинигэлэр норуокка аламгыттар, суһал көөнү.

САНГА САЙДАР СУОЛ АРЫЛЫННА

Урсгуур: Бичигт дөнгөж бичиг - Саха сүрийн баайга, Холбоотомын байгаа охуулмаах булар, Улуу Күн
бичигтээххыг

Сайдылы тутуһун "РА" бөлөх көрүстүрүп сана информация көрдүбүрүн өтүлү. Дың үнүктөр саамай куулааһа кэмэ кэлү, күлүүс дың үлөт кэлү, сынааһаң бутта. Айыңа көрдүһүтү толорулуусуһаң, айыңу үлөт мэйһитэн илгэи суусуһаң. Саха сирий сүрөһү чирхата айыһаңа, оройо тобуһуңа, мэйһи мыйыһаңа, харчы бөөн халлаһаңа, үһэһтэн сүөһэңа, харчы акаһаңа өтүбүдүңа.

111 сэлэлтлара үлэгтэ сагалана. Бу сэлэлтлара урукну сэлэлтлэлт информацияны босхолуур, сан информацияга таагаар. 111 - Кулаарга тахсар сэлэлтлара, бага саманг туулар, ыраас информациян кэлэр. Кула харчыны салан солго өйдөөхтүк туулар. Билитин хас биледдэн келн информациян кэрүдүрүгү туга сатыахлаах. Кул Айымылар, Учууталлар аталлар. "Эбигини байлтыахыг, чараас өлгө үлэгтэ төлөнөр". Түренинж көмүүн ылар кэрүдүрүгүт 111 сэлэлтлараан үлэлтлэр. Сага харчы үлэгтэ сагалана. Сага харчы сууранинээр агресивтай информациянын куулаахыг келердигет. Дил үнө-үлгө охотуу килдэн эрэллэр. Олон харчы ыраастааары билитини ыгылар, билитин харчыны сайдыгыг мыгалаахыахыг.

Үрдүк Айыылар Харыхалы бары өтүгүн билдирер. Харыхал тирээгиз оторор. Саха ыалын сага тирээгиз түстө. Харычтан куттаныман, харыны кытта дөрүлсөхтүң, байылаа охтуоман. Харны кырдых дьомтон тайар көмү калла.

Санаг салтгын тэглэмг сүрдэх үүсгэх энергичлэх, агрессив дүмн бэлэгт үснэг бичимхд. Санаг салтгын айлчланы хястга ыкта сэтгэмгт киригдбег. Дюн көмн информацийтаттан куугаллар, охсуу бишрар информацийны сырасаллар. Урууку үйг куугуус дюнүн салтгыгт информацийлара бхуа кармта сабыланыа "Космос" дүн ааттлаа планета тэрхтэ. Кийн курдук өйлөх планета. Бу планетара күн өйдөх Айна дүн өдөхөйохтлэх. Уучалаллар эгдирд. "Дюнү санагдлы үнүмгэхтэ хуучуу салтгын айлчланыа бичимхд."

Айыы Күнүн үрдүкү харчыга, Күн Боккооттоох харчыга, Кызга айга харчыга, Сага ыраас харчы, Ыраас харчы революцияга, Кэро айга Коскиллаах харчыга, Күнүтүн харчыга, Айыы күнүзөх Халмаан харчыга, Айыы күтү Улэтин харчыга, Оркон ой Ойун ойо үлэжэти Сага сайдар султ арыныны. Саха нуруота мээни үлэтигэ

УЛУСЫДЫ "РА" БОЛОН

450. 16.03.2009 с. бичээккэ бариллинна
Индекс: 54907.

"Сага олох" редакционной-издательской холбохуг ГҮ. Оффсетнай бичээт, Сакарын №31 Тираж 2450, 16.03.2009 с. бичээккэ барилиһна
Хаймат нэдиэлэ устэ; олтуорунуукка, элпигэргэ уонна субуотата тахсар. Индекс: 54907.